

ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА БИЗНЕС ҮШІН ХҚЕС ҚОЛДАНУ ЖАҒДАЙЫ МЕН ОНЫҢ БОЛАШАҒЫ

Акишева Тойжан Даулетовна

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2 курс студенті
Нұр – Сұлтан қ., Қазақстан

Ғылыми жетекші Бекбулатова Асылгуль Танирбергеновна

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, аға оқытушысы,
Нұр – Сұлтан қ., Қазақстан

Қазіргі уақытта шағын және орта бизнесті (бұдан әрі – ШОБ) дамыту кез келген елдің экономикасының басым бағыты болып табылады. Мысалы, Германиядағы шағын және орта бизнес экономиканың ең белсенді дамып келе жатқан секторларының бірі болып табылады, сондықтан шағын бизнесті қаржылық және технологиялық қолдау мемлекеттік басқарудың барлық деңгейінде жүзеге асырылады. Айта кету керек, шағын және орта бизнес әрқашанда тиімділігі жоғары бола бермейді, сәйкесінше, экономиканың бұл саласы тұрақты мемлекеттік қолдауды қажет ететінін көрсетеді. Қазақстанда да бұл мәселе өзекті болып табылады. [2]

1-кестеге қарасақ, Қазақстанда басқа елдермен салыстырғанда шағын және орта бизнестің аз екенін көреміз. Алайда, егер 2-кестені қарастыратын болсақ, онда 2017 жылдың кезеңімен салыстырғанда жұмыс істеп тұрған ШОБ субъектілерінің саны 6%-ға азайғанына қарамастан, 6 жыл ішінде оң өзгерістер байқалады. Нәтижесінде, шағын және орта бизнес мүмкіндіктер мен идеяларды белсендіру үшін ең мобильді болғандықтан, кәсіпорындарды белсендірек ынталандыру қажет.

Шағын және орта бизнесті дамыту үшін арнайы құжат қажет, яғни ол инвесторларға әр түрлі елдердің ШОБ субъектілерінің қаржылық нәтижелерін бір негізде алғаш рет салыстыруға мүмкіндік беретін дербес есеп принциптері жиынтығымен толық халықаралық қаржылық есептілік стандартының (бұдан әрі – ХҚЕС) жеңілдетілген нұсқасы болар еді. .

1-кесте 2020 жылы таңдалған елдердегі ШОБ саны

Ел	ШОБ субъектілерінің саны
Ресей	5 925 282
АҚШ	шамамен 7 млн
Жапония	шамамен 12 млн
Қазақстан	1 154 860

2-кесте 2015 - 2020 жылдардағы Қазақстандағы ШОБ субъектілерінің саны

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ШОБ субъектілерінің саны	846111	869750	888233	1527252	1497102	1154 860

ШОБ үшін ХҚЕС қалыптасуы 2000 жылдардың басына келеді. 2000 жылдың желтоқсанында Халықаралық бухгалтерлік есеп стандарттарының кеңесі реформалау туралы есебінде « Шағын бизнес үшін халықаралық қаржылық есептілік стандарттарының (IAS) арнайы нұсқасына сұраныс бар» деп мәлімдеді . Жеті жылдан кейін Шағын және орта бизнес субъектілеріне арналған халықаралық қаржылық есептілік стандартының (ШОБ үшін ХҚЕС) бастапқы жобасы көпшіліктің талқылауы үшін жарияланды. 2009 жылдың өзінде бұл стандарт қабылданды және дисперсияны жою, көп жағдайда ШОБ-қа қатысы жоқ әдістерді алып тастау, тану және өлшеу әдістерін жеңілдету нәтижесінде алынған стандарт ХҚЕС

толық нұсқасымен салыстырғанда ШОБ үшін бухгалтерлік есеп бойынша нұсқаулықтар жобасы көлемін 85%-дан астам азайтады. [1]

Сингапурда қабылданған стандарт «шағын және орта бизнес» терминін «шағын кәсіпкерлік субъектісі» терминіне ауыстырудан тұратын шамалы өзгеріске ұшырады. Стандартты қолдану кез келген екі критерий болған жағдайда жүзеге асырылады:

- жылдық табыс – 10 млн сингапур долларынан аспайды (7 млн АҚШ долларынан сәл артық);
- 10 миллион сингапур долларынан аспайтын активтер (7 миллион АҚШ долларынан сәл астам);
- қызметкерлер саны – 50-ден аспайды.

Стандарттың практикада қолданылуын зерттеу оны енгізуде елеулі проблемаларды анықтаған жоқ. Бұл ретте ХҚЕС нұсқасына көшуіне байланысты бұл стандартты әлі де бірнеше фирмалар ғана қолданады.

Таяу Шығыс және Орталық Азия елдерінен 2011 жылы ШОБ үшін ХҚЕС қабылданған Израиль тәжірибесі зерттелді, бірақ стандарт пен толық нұсқасының айырмашылығына байланысты кәсіпорындарға төрт нұсқа арасында таңдау құқығы берілді: толық ХҚЕС, ШОБ үшін ХҚЕС, АҚШ-тағы Жалпы қабылданған бухгалтерлік есеп принциптері (US GAAP) және Израильдің ұлттық стандарттары. [3]

Бұл ретте израильдік ұлттықреттеуші ХҚЕС толық нұсқасының нормаларын жақындатқан жағдайда ШОБ үшін ХҚЕС-ты міндетті түрде қолдану құқығын өзіне қалдырды.

Еуропалық Одақта 2010 жылы Еуропалық комиссия ШОБ үшін ХҚЕС-ын тану мәселесін қарастырды. Оны мойындаудың негізгі мақсаты ЕО-ға мүше 28 елде бухгалтерлік есеп пен есептілікті толық үйлестіру және бір мезгілде әкімшілік жүктемені азайту болып жарияланды.

Еурокомиссияның пікірінше, ең кішкентай фирмалар ережелерді жүзеге асыруға байланысты ең үлкен шығындарға ұшырайды, сондықтан микрокәсіпорындарға қажетті реттеулерсіз бизнес мақсаттарына жету мүмкіндігін беру қажет.

Мүдделі тараптармен кеңесу барысында стандартты енгізуді қолдайтын да, оған қарсы да пікірлер алынды. ШОБ үшін ХҚЕС бойынша шешім қабылдау кезінде Еуропалық комиссия – алдымен шағын бизнес туралы ойланыңыз деген позициядан шықты. Нәтижесінде стандарт Еуропалық Одақ елдерінде қабылданбады. [2]

Қазақстанның ШОБ үшін халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына көшу тарихы Қазақстан Республикасы Қаржы министрінің бұйрығымен басталады, оған сәйкес Қазақстан Республикасы Қаржы министрінің «Ұлттық қаржылық есептілікті бекіту туралы № 2 стандарты» 2007 жылғы 21 маусымдағы № 217 күші жойылды. Яғни, бастапқыда Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес Қазақстан Республикасының аумағында тіркелген шағын және орта кәсіпкерлік субъектілері, коммерциялық емес ұйымдар, шетелдік заңды тұлғалардың филиалдары мен өкілдіктері, жедел басқару құқығында Қазақстан Республикасы Қаржы министрінің 21 маусымдағы № 217 бұйрығымен бекітілген № 2 ҰҚЕС сәйкес есеп жүргізуге тиіс болды. № 2 ҰҚЕС шаруа немесе фермер қожалықтары, ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіретін, сондай-ақ оңайлатылған декларация негізінде жұмыс істейтін заңды тұлғалар үшін арнаулы салық режимдерін қолданатын шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қолданылмайды. Мұндай субъектілер үшін Қазақстан Республикасы Қаржы министрінің 2007 жылғы 21 маусымдағы № 218 бұйрығымен бекітілген № 1 ҰҚЕС қабылданды.

«Бухгалтерлік есеп және қаржылық есептілік туралы» Қазақстан Республикасының 2012 жылғы 26 желтоқсандағы № 234- III Заңына толықтырулар мен өзгертулер енгізілді. Олардың қатарында орта бизнеске қатысты өзгерістер бар. Заңда былай делінген: «Орта кәсіпкерлік субъектілері, сондай-ақ жедел басқару құқығындағы мемлекеттік кәсіпорындар шағын және орта бизнес субъектілері үшін халықаралық стандартқа сәйкес қаржылық

есептілікті жасайды». Қалауы бойынша, олар ХҚЕС толық нұсқасына сәйкес жұмыс істей алады. [4]

ХҚЕС қоры ұсынған ақпаратқа сүйенсек, қазіргі уақытта дүние жүзіндегі 70-тен астам юрисдикциялар ШОБ үшін ХҚЕС-ын қолдануда немесе оны қабылдауды қарастыруда. Дегенмен, барлық дерлік юрисдикциялар ШОБ үшін ХҚЕС-ті қосымша негіз ретінде қабылдауды таңдайтындықтан, бұл мәлімдемеден ШОБ үшін ХҚЕС-тың жаһандық есеп беру жүйесі ретінде қаншалықты қолданып жатқанын анықтау қиын. Біріншіден, көптеген юрисдикцияларда жеке фирмалардың қаржылық есептері жалпыға қолжетімді емес. Екіншіден, көптеген юрисдикцияларда ШОБ үшін ХҚЕС-ты қабылдау деңгейі салыстырмалы түрде төмен болып көрінетінін байқауға болады.

Сондай-ақ, ШОБ үшін ХҚЕС қолдану кезінде жиі кездесетін мәселелердің арасында стандартты жеңілдету кәсіпқойлар қауымдастығы шағын және орта бизнеске арналған ХҚЕС қолданудың артықшылықтары кәсіпорынның шығындарынан басым туралы пікірмен келісетіндей соншалықты түбегейлі емес екенін атап өту керек.

Жаңа Зеландия шағын бизнес үшін шығындарды қысқартуға шақырса, Австралия стандартты ерікті деңгейде де енгізбестен оқиғаларды қадағалайтынын айтып, үзіліс жасады.

Еуропалық Комиссия осы уақытқа дейін ШОБ үшін ХҚЕС әкімшілік жүктемені жеңілдету және азайту мақсаттарына сәйкес келмеді деп санайды, тіпті ШОБ үшін бір ХҚЕС ЕО-ның 27 мүше елінде ұлттық елдердің орнына қолданылып, салыстырмалылықты айтарлықтай арттыратын болса да. IASB ЕО-ның 2020 жылға дейінгі даму стратегиясының бөлігі ретінде сектордағы білімді қажет ететін, тұрақты және инклюзивті өсуді ынталандыруға ұмтылуы керек. [5]

Нәтижесінде, ШОБ-тың есеп жүйесін үйлестіру және стандарттау тұрғысынан негізгі мәселе мемлекеттің жетекші рөлі болуы керек деген тағы бір қорытынды жасау қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Шағын және орта бизнеске арналған халықаралық қаржылық есептілік стандарты. <https://www.ifrs.org/issued-standards/ifrs-for-smes/>
2. https://www.researchgate.net/publication/269038012_Countries'_adoption_of_the_International_Financial_Reporting_Standard_for_Small_and_Orta-sized_Entities_IFRS_for_SMEs_-_Early_empirical_evidence
3. <https://doi.org/10.1080/00014788.2017.1314105>
4. Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі. Ұлттық қаржылық есептілік стандартын бекіту туралы <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1300008328>
5. Шағын және орта бизнес субъектілеріне арналған халықаралық қаржылық есептілік стандарты (IFRS for SMEs) file:///C:/Users/HP15/Downloads/Osnova-dlya-vy-vodov-MSFO-dlya-predpriyatij-MSB.pdf

УДК 330.11

ОСОБЕННОСТИ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО УЧЕТА И АУДИТА И НАПРАВЛЕНИЯ ИХ РАЗВИТИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Алина Зарина Нуртаевна

Евразийский Национальный Университет им. Л.Н. Гумилева,

г. Нур-Султан, Казахстан

Научный руководитель - С.С. Сапарбаева

В данной статье рассматривается анализ уровня реализации экологического учета в Республике Казахстан, а также раскрытие информации и системные предложения по